

În cursul anului 1982, membrii Institutului de tracologie au participat cu comunicări la numeroase sesiuni științifice din țara noastră: la Iași, Craiova, Suceava, Botoșani, Curtea de Argeș, Deva, Pitești, Drobeta-Turnu Severin, Turda, Caransebeș, Arad, Cluj-Napoca etc.

La 13 decembrie 1982, Filiala Iași a Institutului de tracologie a organizat la Iași simpozionul cu tema „Tracii în opera lui Vasile Pârvan”, în colaborare cu Comitetul de cultură și educație socialistă al județului Iași. Au fost prezentate următoarele comunicări: M. Vasilescu, „Tracii în izvoarele literare”; M. Petrescu-Dîmbovița, „Metalurgia bronzului la tracii din spațiul carpato-dunăreano-pontic”; Al. Vulpe, „Arta aurului la tracii nordici”; A. Stoia, „Metalurgia fierului la tracii nordici”; A. Laszlo, „Problema cimmerică”; S. Morintz, „Tracii la Troia”.

În luna noiembrie 1982, în cadrul zilelor Institutului de istorie și arheologie din Cluj-Napoca s-a organizat o sesiune științifică comemorativă închinată memoriei lui Vasile Pârvan.

Mariana Marcu

Al cincilea seminar de istorie și cultură tracică de la Plovdiv (1982)

Disciplina tracologiei, fundamentată în mod științific cu aproape un secol în urmă de către învățatul austriac W. Tomaschek, prin scoaterea în evidență a caracterului interdisciplinar al cercetărilor în acest domeniu, a cunoscut în ultimii zece ani o dezvoltare deosebită, cum o atestă numeroasele publicații și manifestări științifice cu caracter național și internațional. Printre primele amintim cele cinci simpozioane naționale de tracologie organizate în țara noastră de către Institutul de tracologie din București, iar din a doua categorie cele cinci ediții ale săptămînilor philippopolitane și cele trei congrese internaționale de tracologie ținute, respectiv, la Sofia (1972), la București (1976) și Viena (1980), al patrulea urmînd să se țină, în 1984, la Rotterdam.

Ca participant cu rapoarte și comunicări la aceste manifestări, am putut constata multitudinea și varietatea problemelor discutate și dezbateră, pe cît a fost posibil, interdisciplinară a lor, prin participarea arheologilor, istoricilor, lingviștilor, numismaților, etnologilor și antropologilor, — cum reiese, dealtfel din actele publicate ale acestor manifestări științifice. În această privință, considerăm că și studiile de tracologie din țara noastră, pentru lămurirea problemelor majore de etnogeneză și dezvoltare istorică și culturală a traco-geto-dacilor, vor progresa și prin intensificarea folosirii metodei interdisciplinare.

În cele ce urmează ne propunem să prezentăm unele probleme mai importante ce au fost aduse în dezbaterile ce au avut loc la seminarul de la Plovdiv, la care au participat circa 60 de arheologi, numismați, istorici și lingviști, dintre care circa 25 din diferite țări, respectiv din Anglia, Cehoslovacia, Grecia, Polonia, România (cei mai mulți, în total șapte, dintre care patru cu rapoarte și comunicări și trei bursieri) R.D.G., R.F.G., Olanda, Turcia și U.R.S.S. Una din aceste probleme, dificilă și în același timp foarte complexă, a fost aceea a etnogenezei tracilor, în care, cum este bine cunoscut, s-au exprimat puncte de vedere diferite, îndeosebi de arheologi și lingviști, datorită dificultăților de individualizare cu nume a grupurilor etnice și lingvistice anterioare epocii bronzului. În această privință, după arheologi este foarte dificilă și chiar imposibilă identificarea grupurilor etnice de dinaintea epocii bronzului, deoarece pentru a da nume purtătorilor unei culturi, ceea ce presupune identificarea grupurilor etnice și lingvistice cu aria acestor culturi, trebuie să existe o tradiție istorică. Nimeni nu ar putea vorbi despre tracii în sec. X î.e.n., dacă nu ar fi fost menționați în poemele homerice. Aceasta nu înseamnă că, în anumite condiții, pe baza legăturilor bine stabilite cu cultura materială din perioadele anterioare, să nu poată fi coborîtă data de început cu mai multe secole în urmă, nu cu milenii, cum este cazul cu tracii în epoca bronzului.

În judecarea acestui proces, punctul nostru de vedere, exprimat și în seminarul de la Plovdiv, este că trebuie pornit de la fondul străvechi autohton neo-eneolitic din mileniiile V — III î.e.n., urmîrindu-se atît geneza și evoluția culturilor respective, cît și legăturile dintre ele și cu altele din afara lor. Din simbioza autohtonilor eneolitici cu păstorii stepelor nord-pontice s-a constituit în perioada de tranziție de la eneolitic la epoca bronzului (circa 2600 — 2000 î.e.n.) baza etnică indoeuropeană, căreia i se poate da denumirea de pre-tracică, întrucît ea reprezintă substratul pe care s-a creat sinteza culturală și etnică din Bronzul timpuriu și mijlociu. Primei etape din noua sinteză, corespunzătoare Bronzului timpuriu și mijlociu (sec. XX — XIV î.e.n.), i se potrivește denumirea de prototracică, întrucît corespunde stadiului în curs de tracizare din perioadele respective ale epocii bronzului. În continuare, în cea de-a doua etapă, corespunzătoare sfîrșitului epocii bronzului și începutului primei epoci a fierului (sec. XIII — XI î.e.n.), procesul tracizării s-a încheiat, realizîndu-se o nouă sinteză culturală și etnică, cea tracică.

În legătură cu această problemă, s-a tratat în mod special de L. Ghindin din Moscova etnogeneza balcanică și reconstrucția limbii balcanice. În această privință, din intervenția cercetătoarei bulgare Goranka Tončeva din Sofia a reieșit că, deși a negat pentru zona balcano-dunăreană o continuitate culturală de la Bronzul tîrziu la Hallstatt-ul timpuriu, totuși, din punct de vedere etnic, a admis că în epoca bronzului au fost în acest spațiu prototracii și în prima epocă a fierului tracii, ceea ce corespunde cu punctul nostru de vedere. În schimb, după opinia profesoarei Vasilica Papoulia de la Tesalonica, nu ar trebui să se vorbească în epoca bronzului din spațiul balcano-dunărean de prototraci, prin comparație cu protogrecii, întrucît nu există izvoare scrise pentru prototraci ca pentru protogreci, teză bineînțeles discutabilă, după cum i s-a arătat, deoarece, chiar dacă lipsesc izvoarele scrise, din punct de vedere arheologic există o continui-

tate între cultura materială a prototraciilor din epoca bronzului și a tracilor din Hallstatt-ul timpuriu, respectiv din vremea poemelor homerice, în care apar primele mențiuni scrise cu privire la traci.

O problemă a căreia i s-a acordat atenție a fost aceea a culturii materiale din epoca bronzului și de la începutul primei epoci a fierului din spațiul tracic, punându-se un accent deosebit de către arheologii români, respectiv Mircea Petrescu-Dimbovița și G. Trohani, precum și de unii colegi bulgari, asupra depozitelor de bronzuri din acest spațiu, care sînt destul de bine cunoscute, datorită lucrărilor tipărite în ultima vreme de arheologii din România și din Republica Federală Germania. În această privință, M. Petrescu-Dimbovița într-un raport amplu, privind principalele probleme relativ la depozitele de bronzuri din spațiul carpato-dunărean-pontic din sec. XVI – XI î.e.n., s-a referit la repartiția teritorială și caracteristicile categoriilor de depozite, precum și la semnificația și cronologia lor, scoțînd în evidență marea dezvoltare a metalurgiei bronzului la tracii din acest spațiu în perioada respectivă, reflectată în această categorie de descoperiri, a cărei semnificație profană și uneori și votivă urmează să fie mai bine precizată prin cercetările speciale viitoare. Sugestive pentru asemenea cercetări sînt constatările recente ale lui F'rauke Stein pentru Germania de sud, W. A. v. Brunn pentru zona Elba-Vistula și A. Leskov pentru regiunea nord-pontică.

Tot în legătură cu cultura materială, mai menționăm comunicările privitoare la descoperirile din eneolitic și epoca bronzului din Insula Mare de la Durankulak, reg. Tolbuchin (H. Todorova, Sofia), de la sfîrșitul epocii bronzului și începutul Hallstattului din Dobrogea (Al. Barnea, București), începuturile primei epoci a fierului din nordul Moldovei în lumina săpăturilor de la Preutești, jud. Suceava (D. N. Popovici, București), inventarul și cronologia cetăților cu ziduri mari din epoca romană tirzie (sec. III – V e.n.) de pe litoralul de est al Mării Negre (Vahtang Djaparidze, Tbilisi) și cronologia așezărilor romane de la Dunărea de Jos (Al. Barnea, București).

O altă problemă, dezbătută mai amplu, a privit legăturile dintre Tracia și lumea egeană în epoca bronzului, reliefindu-se de Rumen Katinčarov din Sofia legăturile cu Creta, Grecia continentală, Ciclade și Anatolia, îndeosebi în urma rezultatelor cercetărilor din *tell*-urile de la Iunacite, vizitat cu prilejul acestui seminar, și Ezero, în care a fost identificată o etapă a Bronzului vechi tracic anterioară fazei Troia I, respingîndu-se prin aceasta teza potrivit căreia dezvoltarea culturală și istorică a spațiului tracic ar fi intruzivă în raport cu aceea din zona egeo-anatoliană. Mai mult încă, avîndu-se în vedere rezultatele cercetărilor îndeosebi din teritoriile sud-balcanice s-a considerat că în acest spațiu nu poate fi vorba de o perioadă de tranziție de la eneolitic la epoca bronzului, care însă, după părerea noastră, nu poate fi negată pentru spațiul dintre Dunăre și Balcani, cu alții mai mult cu cît o asemenea perioadă de tranziție este atestată în regiunile vecine ale Dobrogei și Serbiei. Pe de altă parte, în concepția arheologilor bulgari noua sinteză cultural-istorică de la începutul epocii bronzului în Tracia nu poate fi pusă pe seama unor mari migrații, care ar fi șters cu totul fondul local eneolitic anterior, cum s-a susținut mai demult. Din contra, se admit transformări mai rapide de ordin economic, cultural, istoric și etnic ale fondului local, la care au participat factorii anatolieni, ca și alții originari din stepile nord-pontice. În acest fel s-ar explica trăsăturile specifice ale epocii bronzului din spațiul respectiv, ca și dinamica specială proprie genezei culturii Ezero în Tracia, care aparțin epocii bronzului din aria culturală egeo-anatoliană, spre deosebire de culturile din regiunile de nord și vest ale spațiului sud-est european, legate prin caracteristicile lor de perioada de tranziție de la eneolitic la epoca bronzului.

În cadrul problemei privind conexiunea cu civilizația egeană un loc aparte l-au ocupat și la acest seminar legăturile civilizației tracice cu lumea miceniană. În această privință, Al. Fol din Sofia și J. Best din Amsterdam au susținut conceptul de Tracia miceniană, corespunzînd teritoriilor Greciei și în parte și Bulgariei, în care masa tracică ar fi fost dominată de o aristocrație miceniană, în rest fiind vorba de elemente de cultură sau influențe miceniene în mediul tracic. La seminarul de la Plovdiv problema respectivă a constituit obiectul mai multor rapoarte, dintre care unul, susținut de prof. B. Hänsel din Berlin, s-a ocupat în mod special de civilizația sud-tracică și legătura ei cu lumea miceniană, în lumina săpăturilor arheologice de la Kastanas, pe valea Axiosului, la nord de Tesalonie, unde a existat o continuitate de locuire din micenian pînă în epoca elenistică, tipurile de locuințe, ceramică și alte elemente prezentînd, în cele cinci etape ale procesului de micenizare, legături cu grupurile corespunzătoare din spațiul tracic de la sud de Balcani pînă la nord de Dunăre, rezultînd pe de o parte rolul important al văii Axiosului în difuzarea elementelor miceniene spre nord-est în spațiul tracic, iar pe de altă parte pînă la urmă a ceramicii canelate macedonene, care devine apoi rară și așezările sînt mai mici, după distrugere, într-o fază de supraviețuire miceniană.

Problema aceasta a fost dezbătută și de I. Panayotov din Sofia, care s-a ocupat în mod special de contactele traco-geene din Bronzul tirziu, reflectate în unele tipuri de obiecte de metal, precum și în raportul autorului acestei dări de seamă, punîndu-se în discuție motiul spiralic și săbiile lungi de împuns (rapiere), invocate în diferite rînduri de arheologii români și străini pentru legăturile cu lumea miceniană. În această privință, s-a sugerat că motiul spiralic, discutat la acest seminar și în raportul prof. Ludwika Press de la Varșovia, a putut să apară în epoca bronzului din spațiul carpato-danubian-pontic fără de o influență egeană. De fapt, este bine cunoscut că în spațiul carpato-balcanic cultul soarelui datează de la începutul Bronzului mijlociu, avînd probabil rădăcini mai vechi, dacă se are în vedere preferința comunităților din acest spațiu pentru motiul solar. Pe de altă parte s-a arătat că decorul spiralic, ca simbol al soarelui nu are nimic a face cu civilizația miceniană, în care motivele spiralo-meandrice au un rol pur decorativ. La fel și în ceea ce privește săbiile, dacă se exclude exemplarul de la Medgidia de tip micenian, produs într-unul din centrele balcanice, ca și exemplarele similare din Bulgaria, toate săbiile de acest fel descoperite în spațiul carpato-dunărean nu sînt de tipul clasic micenian. Piesele acestea provenind în marea lor majoritate din descoperiri izolate, exceptînd fragmentul utilizat din depozitul de la Drajna de Jos (jud. Prahova), reprezintă de fapt importuri meridionale în mediul prototracic local, sau, eventual, imitații după prototipuri egeene. În orice caz, așa cum s-a arătat în ultima vreme, fără a se nega sau subestima influențele miceniene în spațiul carpato-danubian-pontic se pare că acestea nu au avut un rol hotărîtor în a doua jumătate a Bronzului mijlociu, nici sub raportul dezvoltării metalurgiei și nici în ceea ce privește înflorirea decorului spiralo-mean-

dric. Dealtfel, din raportul „Tracia, Micene și Troia”, susținut de Ralph Hodkinott din Londra, a reieșit că metalurgia bronzului a început mai devreme în orizontul Hajdusámson-Apa ca în Bronzul micenian, motivele spiralice de pe unele piese ale acestui orizont datorându-se influențelor și contactelor cu lumea miceniană.

O altă problemă pusă în discuție la acest seminar, la care ne-am propus să ne referim, este aceea a legăturilor dintre Europa de sud-est și Orientul Apropiat în preistorie (R. Hachmann, Saarbrücken), precum și dintre Tracia și Troia, acestea din urmă reflectate în mod sugestiv și în expoziția Troia-Tracia, inaugurată recent la Sofia cu ocazia împlinirii a zece ani de activitate a Institutului de tracologie bulgar, în care sînt prezentate, față în față, piese caracteristice tracice din Bulgaria, printre care și copia celebrului tezaur de la Vylči-Tryn, și din descoperirile reprezentative din așezările Troia I – IX (3000 î.e.n. – 400 e.n.), din fosta colecție H. Schliemann din Muzeul de pre- și protoistorie de la Berlin. Relativ la această problemă, Vl. Popov din Sofia a susținut că prezența tracilor la Troia la sfîrșitul mileniului II î.e.n. se explică nu printr-o pătrundere războinică, care ar fi dus la distrugerea troienilor, cum s-a susținut de unii autori, ci prin o asociere, pe bază de înrudire, între tracii din Balcani și Asia Mică cu troienii împotriva achecienilor, ceea ce, dealtfel, corespunde cu relatarea din poemele homerice potrivit căreia tracii au intervenit în ajutorul troienilor. În ceea ce privește războiul troian, s-a urmărit de către Ursula Küstner din Berlin felul în care se reflectă acesta în pictura vaselor grecești din sudul Italiei din secolele V și IV î.e.n., deosebindu-se elementele negrecești (scuturi, coifuri, îmbrăcăminte), puse pe seama tracilor și sciților, pe baza cărora pot fi deosebiți în artă „barbarii” de greci. Tot în legătură cu prezența tracilor la Troia, s-a pus în discuție, cum era și normal, așezarea Troia VII B₂, scoțîndu-se în evidență analogiile unor vase din această așezare cu ceramica cu decor incizat din primul strat de la Babadag (Babadag I), care urmează după faza Coslogeni, fără decor.

Nu lipsită de interes a fost și problema legăturilor dintre sud-estul și centrul Europei. În această privință, s-a relevat de Dimitrievna Dzonova din Sofia faptul că în milenii II și I î.e.n. sud-vestul Europei a avut legături directe atât cu nordul Mediteranei, cît și cu zona Carpaților și Europa centrală, fiind greu de precizat cine au fost purtătorii culturii megalitice din sud-vestul Traciei, care au avut legături cu megalitele din nordul Mediteranei. De asemenea, s-a arătat de Jiří Hřelá din Praga că specia ceramică cu proeminențe, invocată pentru legăturile dintre Balcani și Troia VII B₁ și B₂, nu se limitează numai la Balcani, ea întîlnindu-se și în centrul Europei pînă în Boemia. La fel, s-a susținut de Nota Kourou din Atena că fusaiolele și plastica antropomorfă și zoomorfă de lut ars cu decor punctat, imprimat și incizat din Creta are analogii atât la Troia, cît și în Balcani și Europa centrală. De asemenea, cuptoarele purtate, cu vatră perforată sau cu vas introdus, din epoca bronzului, piese de origine sudică, probabil în legătură cu cultul, analizate de Peter Romsauer din Nitra, pot permite și ele stabilirea de legături între centrul și sud-estul Europei, întîlnindu-se, în afară de bazinul carpatic, unde sînt foarte frecvente, în Italia, și sporadic la Dunărea de Jos, Egeea și Anatolia, lipsind, în schimb, pînă în prezent, în Bulgaria. Tot în legătură cu această problemă s-a pus de către Mikulaš Dušek din Nitra și influența spațiului mediteranean asupra evoluției culturilor din partea de nord a arcului carpatic în epoca bronzului, relieffîndu-se rolul important al culturii Otomani, considerată ca mijlocitoare a influențelor miceniene la tracii nord-dunăreni.

Din domeniul istoriei, amintim problemele privind sistemul de organizare a philiilor din Tracia, atestat prin peste 40 inscripții din secolele II – III e.n. (M. Tatševa, Sofia) și genealogia dinastiei spartachizilor bosporani, care a făcut parte din aristocrația scitică, numele regal de Spartakos introducîndu-se prin legăturile dinastice dintre regatul sciților cu acela al odrisilor (S. Tohtassiev, Leningrad).

În ceea ce privește numismatica, reținem comunicările relativ la formele premonetare din Tracia, puse în legătură cu dezvoltarea economică din a doua jumătate a mil. II și prima jumătate a mil. I î.e.n. (K. Koleg, Bulgaria), precum și relativ la emiterea de monede de către Heracleea Tracică, Îndeozebi sub Diocletian I (A. Arnaldi, Genova).

O ultimă problemă, pe care dorim s-o relevăm, discutată recent la seminarul de la Plovdiv, este în legătură cu viața spirituală a tracilor și geților. În acest domeniu, pe baza studiilor interdisciplinare, s-au dezbătut anumite aspecte ale religiei, mitologiei și artei tracilor și geților, precum și din domeniul literaturii antice.

În ceea ce privește religia și mitologia tracică s-a considerat de reputatul lingvist bulgar acad. Vl. Gheorghiev că acestea, după opinia sa, au influențat mitologia și religia greacă, influența greacă făcînd să dispară numele unor divinități tracice, înlocuindu-se în acest fel Sabazios prin Dionysos. Referitor la această temă, s-a subliniat și de prof. Radislav Hošek din Praga că sînt și mituri grecești cu tematică tracică, după cum și în mediul tracic s-au transmis mituri din cel grecesc, problema care se pune fiind de a ști ceea ce este tipic pentru greci și pentru tracii. Tot în acest domeniu au mai fost puse în discuție și alte teme, dintre care menționăm reliefuli inedite reprezentînd nimfe și divinități grecești cu analogii în arta tracică de E. Mitropoulou din Atena, religia tracă după datele lingvistice de prof. Kiril Vlahov din Sofia, continuitatea în religia tracă de la epoca preromană la cea romană de Manfred Oppermann din Halle, tradiția mitologică ca expresie a continuității între preistorie și istorie de prof. Vasilica Papoulia din Tesalonica, interpretările mitului morții lui Orfeu de dr. Gheorghii Kouvantiev din Plovdiv și societățile secrete ale misterelor din Tracia, cu referiri speciale la *ktistai* și *kapnovatai* la tracii și *polistai* la daci, precum și relativ la societățile secrete orfice, în legătură cu sistemul fizogonic al orfismului tracic, de D. Popov din Sofia.

Privitor la artă, o mențiune aparte merită comunicarea tînarului arheolog englez Timothy Taylor relativ la arta torenică nord-tracică din sec. VI – III î.e.n. și contextul ei social, cu referiri speciale la descoperirile din România, atrăgîndu-i-se atenția de autorul acestei dări de seamă că paharele de argint din Muzeul Metropolitan din New York și din Muzeul de artă din Detroit, foarte asemănătoare ca tehnică și decor și considerate ca provenind de la Porțile de Fier, nu pot fi socotite, după informațiile obținute în 1981 la New York, ca făcînd parte din inventarul mormîntului de la Agihiol. Tot în legătură cu problema tezaurului

nord-tracice a rezultat, din discuțiile pe marginea comunicării lui V. Vasiliev din Sofia, relativ la tipurile de coifuri grecești și tracice, unele apropieri ca formă dintre coifurile de aur și de argint aurit nord-tracice din sec. IV î.e.n., printre care se numără și exemplarul de aur de la Băiceni (jud. Iași), și cele de bronz, getice, cu calotă înaltă, ilustrate în atelierul de la Ruse. Interes au prezentat și comunicările relativ la urnele cu față de om din civilizația tracă și egeană (P. Dyczek, Poznan) și la podoabele de metal feminine din Tracia occidentală (Diana Gergova, Sofia).

În fine, din domeniul literaturii antice, s-a comentat textul din Acharnii în care Aristofan a luat în deridere ambasada ateniană la Sitalkes, regele tracilor, și, prin comparație cu datele lui Tucidide privitoare la relațiile traco-ateniene în timpul războiului peloponesiac și din alte surse, s-a ajuns la concluzia că informațiile lui Aristofan privitoare la relațiile traco-ateniene sînt foarte apropiate de cele ale lui Tucidide (Al. Anfertiev, Leningrad).

Acestea sînt, după părerea noastră, problemele mai importante, dezbătute recent la cel de-al cincilea seminar de istorie și cultură tracică de la Plovdiv, axat ca tematică pe perioada căreia îi aparține sinteza traco-miceniiană, considerată de prof. Al. Fol, directorul acestui seminar, ca una din cele mai importante din Europa acelor vremi, a cărei tradiție s-a menținut apoi și în mileniul I î.e.n., cînd s-a constituit sinteza greacă, cu care lumea tracă a fost în strînsă legătură, cum o atestă, printre altele, descoperirea recentă excepțională a mormîntului trac de la Sveštari din nord-estul Bulgariei (sec. IV – III î.e.n.).

Mircea Petrescu-Dîmbovița